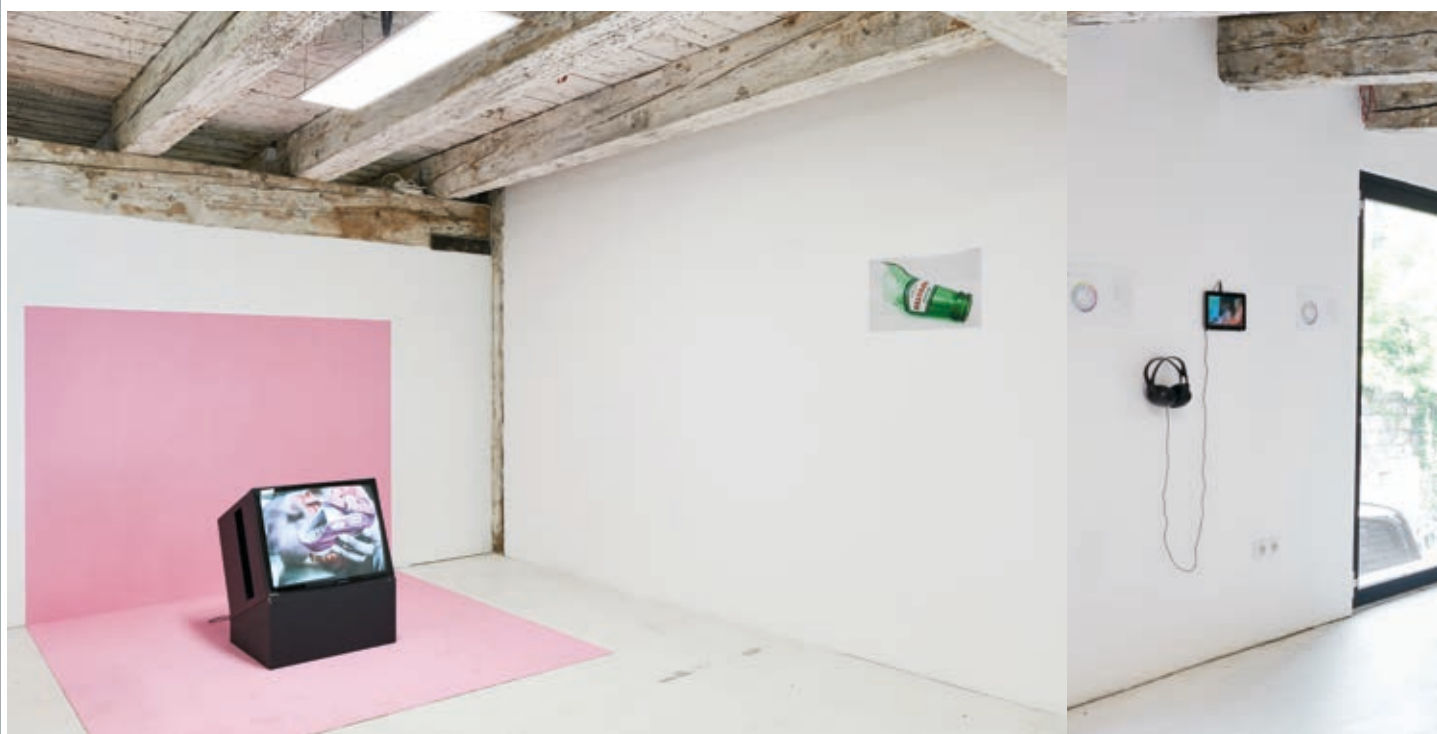

Közös jövőnk?

The Great Globe és más történetek

VARGA TÜNDE

AQB Project Space, 2019. V. 18–30.

fotó: Bíró Dávid

MICHAEL BLUM: *Capri in Tangerang (Her Sneakers)*, 2011, videó, 45'

KENDELL GEERS: *Önarckép*, 1995/2019, c-print, 30×40 cm

A kiállítás kurátorai, Gadó Flóra és Heszky András kitűnő érzéssel találták meg azt a kultúrtörténeti példát, miképpen pozicionálta a viktoriánus Anglia, a 19. századi világ egyik legjelentősebb gyarmatbirodalma saját tudományos, gazdasági és társadalmi szerepét. James Wyld földgömböt formázó, több mint 18 méter átmérőjű épülete 1851 és 1862 között London egyik látványossága volt. Mint a kurátori bevezetőben olvasható, a „Great Globe a kor planetáris fantáziáinak, a viktoriánus látványtársadalomnak, modernségélményének ikonikus pillanatfelvétele”. Pontosan azt a fajta tudatosan kiválasztott szimbolikus keretet kínálja, amely az elmúlt két évtized kutatási irányait is meghatározza: kiemeli a jelentőséget a pusztán szórakoztató látványosság kategóriájából, és felmutatja, hogyan illeszkedik a globális hálózatok és reprezentációk kiépülésének azon rendszerébe, melyek

máig meghatározták a világot alakító, kiegyensúlyozatlan erőviszonyokat (például a Kristálypalota megnyitása, a transzatlanti távírókábel, a Panama-szűcsatorna megépítése stb.).¹

A kurátori koncepció a kortárs művek válogatásánál a máig tapintható gazdasági és kereskedelmi hálózatok örökségére, a globális gazdasági, társadalmi, politikai egyenlőtlenségekre lokális szempontok felől közelítő munkákra koncentrált. A kortárs munkák több ponton is visszautalnak a viktoriánus kor problémákkal terhelt, a világot saját szempontjából feltérképező és azt annak alárendelő gazdasági, kulturális, társadalmi és materiális hálózatára. A művek így Walter Benjamin megfigyeléséhez hasonlóan egy bizonyos nézetből látható konstellációkba helyezik a kortárs kríziskapitalizmus problémáit.² Más és más, eddig nem feltétlenül ismert pozíciókból mutatnak rá azokra a kérdésekre, melyek jobban meghatározzák jelenünket, mint azt az elérhető, hivatalosan közvetített csatornák látni engedik. Ilyen művek például Pavel Sterec és Vilém Duha *The Silk Road Vertigo* (Szédülés a Selyemúton, 2019), Louis Henderson *All That is Solid* (Minden, ami szilárd, 2015),³ valamint Michael Blum *Capri in Tangerang* (Her Sneakers, 2011) című videómunkái.

T. J. Demos *Against the Anthropocene* című kötetében azt a problémát veti fel, hogyan lehetne a „kríziskapitalizmus” által előidézett problémák összefüggéseit megmutatni anélkül, hogy a probléma súlyát az átesztétizált bemutatás szublimálná és fogyasztathatóvá tenné. Henderson munkája ezt a kérdést próbálja áthidalni. A videó annak a privilegiált rétegnek szól, amely számára a „felhő”, valamint az adathordozók fenntartásához szükséges „szilárd anyag” ugyancsak láthatatlan. A nyugati világban az internet fenntartásához szükséges gépházak hatalmas terméinek látványa egyértelművé teszi az energiateljesítmény mértékét és annak kézzelfogható következményeit. A nyersanyagok (réz, arany, koltán) kitermeléséhez szükséges

hálózat rendszere hív elő. A mű narratívájából a szabadkereskedelem hátterében húzódó geopolitikai egyenlőtlenségek bontakoznak ki. A vasútvonal, mely az egykori Jugoszlávia területét 435 híddal és 254 alagúttal szeltes át, monumentális vállalkozás volt, ma három volt tagállamot köt össze. Hasonlóan nagyléptékű vállalkozás az a kínai útépítés (*Egy öv, egy út*, azaz a *Selyemút* gazdasági projekt),⁵ melyet a vasút Montenegróban keresztesz.⁶ A montenegrói szakasz megépítésében részt vevő kínai munkások izolációban töltött hétköznapjairól mit sem tudunk. Lakásaik kék színűek, mint egykor Tito vonata volt. A kínai *Selyemút* nyomán lehetővé váló ópiumkereskedelem a „fenntartott függőség” részét képezte, melyhez kapcsolódóan megidézik Albert Hoffman híres LSD-s bicikliútját, valamint John Zubeck 1970-es évekbeli, a villanófény hatását vizsgáló kísérleteit, mely a kínzás egy új eszközeinek alapját jelentette. Ebben

foto: Bircó Dávid

Kiállítási enteriőr

kizsákmányoló struktúra történetét archív dokumentumokkal illusztrálja. Az elhasznált hordozók (mobilok, kábelek, számítógépek) – a ghánaiak által Szodomának nevezett – illegális accrai Agbogbloshie szeméttelen történő feldolgozásának folyamata pedig egyszerre mutatja be, hogy hova kerül a szennyező hulladék, illetve hogyan is válik a nyersanyagbányászat másodlagos szintjévé az, ahogy a ghánai emberek az egészségük felemésztésével leégetik a műanyagot az értékes fémekről, vagyis az anyag másodlagos körforgásának rejtett hálózatát is.⁴ Henderson az eredményt egy ironikus gesztussal a google keresőin keresztül vizualizálja: mindenhez hozzáférünk, tudhatnánk is róla, mégsem nyilvánvaló az összefüggések láncolata.

Pavel Sterec és Vilém Duha *The Silk Road Vertigo* című videóösszeje Josip Broz Tito Belgrád–Bar-vasútvonalának történetéből kiindulva mutat azokra a rejtett kapcsolódási pontokra, melyeket a globális kereskedelmi hálózatok és az azokat infrastrukturálisan lehetővé tevő vasút-, út-, illetve internetes

a láncolatban kap értelmezést a dark weben működő, Selyemút nevet viselő illegális drogkereskedelmi oldal, melyet 2013-ben zárt le a FBI. A Selyemút tehát olyan szimbolikus összekötő kapocs, amely lehetővé teszi, hogy a monumentális és szimbolikus modernizációs törekvéseket, a kereskedelem deregulációját, az adómentes övezeteket és a „gondosan fenntartott függőséget” történeti és kortárs szempontból is egymás mellé rendeljék az alkotók.

Michael Blum *Capri in Tangerang* (Her Shoes, 2011) című videómunkája a kislánya számára vásárolt Nike cipő előállításának útját követi vissza. A film Blum korábbi *My Sneaker* (2001) című filmjének folytatása. A filmből láthatóvá válik, amire T. J. Demos is rámutat, azaz hogy a globalizáció nem az emberek szabad mozgását jelenti, hanem olyan határt, mely „az áru és a tőke zavartalan áramlását leválasztja az emberek kontrollált mozgásáról”.⁷ Az installáció csalogató rózsaszín padlója és háttere, a gyermek cipőjének vidám dizájnja még erőteljesebbé teszik a kontrasztot a termék fogyasztói és az azt előállítók realitása között.

Ez utóbbi tematikához kapcsolódnak Kendell Geers *Önarckép* című (1995, 2019), illetve Horváth Tibor (*Cím nélkül*, 2019) művei. Geers alkotása egy összetört, „Imported”-feliratú heinekenes üveg. Az „importált” a dél-afrikai bűrokrata, valamint az odaimportált, szimbolikus érték-többlettel rendelkező holland termékre is utal. Az önarcképként beemelt termék több szinten is értelmezhető kritikai gesztus az apartheidellenes politikai tevékenysége következtében egykor otthonát elhagyni kényszerült Geerstől, mellyel a nyugati identitás és a posztgyarmati függőség kettősségének problémákkal terhelt politikai valóságára hívja fel a figyelmet. Horváth Tibor rajzai az államhatárok és szabályrendszerek felett működő, embertelen munkakörülményeket teremtő Amazon e-kereskedelmi cég logójának Amazonásra változtatásával a „kapitalocén” egyik ikonikus ágensének ellenpontját állítja a néző elé. A szimbolikus csere felmutatja a kapitalista termelés és kereskedelem látszólagos értékrendjének (többek között az Amazonásra is ható) fatális következményekkel járó pusztítását, illetve azt a torz rendszert, amely a természettel szemben a gazdaság fenntartását helyezi előtérbe.

A természeti környezet globális hatására reflektáló, az antropocén fogalmi hálója alá is jól illeszthető mű például Klara Hobza praxinoszkópja, mely a Loisach gleccser 25 ezer éves mozgását rajzolja ki. Megjegyzendő, hogy ez a médiaarcheológiai eszköz ugyancsak a viktoriánus kor látványosságainak részét képezte.

A Wyld alakjával hangsúlyt kapó, a 18–19. századi kartográfusok meghatározó, világot feltérképező szempontrendszerének kritikáját nyújtó művek széles spektrumot fognak be. A kor szempontjából is lényeges,

PAVEL STERIC és **VILÉM DUHA**: *The Silk Road Vertigo*, 2019, videó, 10'

Fotó: Biro Dávid

LOUISE DRULHE: *Az internet kritikai atlasza*, 2015, poszter, 90x350 cm

Fotó: Biro Dávid

Fotó: Bire Dávid

erőviszonyok kettőségének kérdésére irányítja a figyelmet, a határvonalak kacskaringós formái közé ékelődő volt gyarmatosított területek immár független országokat jelölő határainak hosszú, egyenes vonalai is mutatják, hogy azok milyen mértékben önkényes konstrukciók (az adott nemzetközi politikai döntések nyomán). Hasonló, a térképet mint hatalmi reprezentációt kritizáló mű Paulo Moeria *Angola is not a small country* (2011), illetve Vadim Fishkin *What's on the Other Side*, valamint a *Geo-graphic* című sorozata.

A kortárs világokat feltérképező kiállítás természetesen nem hagyja figyelmen kívül a hálózati társadalom kialakulása nyomán létrejött virtuális tér feltérképezését. Louis Druhe *Az internet kritikai atlasza* (2016) című műve a valóság és fikció határán egyensúlyozva próbálja megmutatni ennek a kiismerhetetlen világnak a nagyságát, illetve működési mechanizmusait. A térkép így egy olyan, Wylid korában még nem látható struktúrával egészül ki, melynek globális rendszerét akkortájt alapozták, s melynek egyenlőtlenségeit a fizikai tér fölött álló internethálózat nemhogy nem volt képes felszámolni, de tovább mélyítette azokat. A kiállítás nem ad válasz arra, hogyan bontakozik ki közös jövőnk a jelen kritikájából, megállítható-e a munkák disztópiát előre jelző rendszere, vagy nem tudunk mást tenni, mint hogy a kritikai vizsgálat nyomán kibontakozó képet tudatosítjuk.

hogyan gömbjében a kartográfus Wylid tulajdonképpen saját térképeit mutatta be, s a gazdasági megfontolás nem kis részben találkozott azzal az infrastrukturális háttérrel, amelyet a térképek iránti kereslet jelentett.⁸

A világot különböző szimbolikus, ideologikus aspektusaiban ábrázoló térképekre reflektáló művek közül Gróf Ferenc *Harmonizált vetülete* (2018) a Fuller által tervezett Dymaxion-vetületre vetíti rá a Harmonizált Áruleíró és Kódrendszer tételeit. Míg a Mercator-vetület Európát aránytalanul domináns helyzetűre nagyítja, Fuller Dymaxion-földtérképe a kontinensek arányos ábrázolása. Gróf a Dymaxion-vetület ikazoéderének formájára írja fel azt a huszonegyféle, a képen különböző színnel jelölt tárgyat, terméket, növényt, állatot, melyek áramlását a kapitalista gazdaság zökkenőmentessé teszi a kódrendszer révén. Am a nézőt kizökkenti először a Dymaxion-vetület kontúrjainak felismerése, majd a messziről dekoratív, színes vonalaknak látszó szavak kiolvasása nyomán érthetővé váló kritikai dimenzió. A *Société Realiste Linear World* (2012) című munkája a határok hatalmi-politikai konstrukciójára való reflexió. Az ábécésorrendben vízszintesre rendezett határok hossza a területi nagyságrendek és hatalmi

KLARA HOBZA: *A Loissach gleccser 25 ezer éves mozgása Münchentől dél felé*, 2019, praxinoszkóp, ceruza, kréta, vízfesték papíron, nagyító

Jegyzetek

- 1 A Kristálypalota két előzménye, a párizsi Georama, illetve a londoni Coliseum hasonló módon a glóbusz bemutatására törekedett. London más 19. századi látványosságai szintén jól ismertek voltak: a Diorámák, a Panorámák, az Egyiptomi Csarnok, Robert Barker panoramafestményei (melyek 1793-tól szintén a Leicester Square-en voltak láthatók, a hasonló szerkezetű rotunda 1863-ban zárt be, nem sokkal a Great Globe megnyitása előtt). Atkins *Grand Pictorial Entertainment of Creation, Science, and Civilization* című vállalkozása több témában is versenytársa volt Wylid Globe-jának, csak néhány utcával arrébb csalogatta a látogatókat. Richard Altick: *The Shows of London*, Cambridge and London: The Belknap Press, 1978, 489.
- 2 Walter Benjamin: Eduard Fuchs, a műgyűjtő és történész. In *Kommentár és prófécia*, Gondolat, 1969, 335–375.
- 3 V. ö.: Karl Marx, Friedrich Engels: *Kommunista kiáltvány*, 445. http://www.eszmelet.hu/wp-content/uploads/2018/08/Kommunista_part_kialtvanya_452_PDFsam_MEMO4.pdf.
- 4 Florian Weigensamer, Christian Krönes az *Isten hozott Szodomában* című dokumentumfilmben dolgozta fel 2018-ban. <https://www.kinofenster.de/download/welcome-to-sodom-fh2-pdf>
- 5 <http://www.geopolitika.hu/hu/2016/12/15/az-oceanok-uj-felfedezoi-kina-es-a-21-szazadi-uj-tengeri-selyemut/>
- 6 <https://www.reuters.com/article/us-china-silkroad-europe-montenegro-insi/chinese-highway-to-nowhere-haunts-montenegro-idUSKBN1K60QX>
- 7 T. J. Demos: *The Migrant Image: The Art and Politics of Documentary during Global Crisis*, Duke University Press, 2013, xiv.
- 8 Lásd például Daniel Kehlmann *A világ feltérképezése* (2005–2006) című, Alexander von Humboldt életét bemutató művét.